

Pääkaupunkiseudun ateistit ry

Wallininkuja 2 C 53, 00530 HELSINKI; www.ateistit.fi

.....

TOIMINTAKERTOMUS VUODELTA 2022

Hyväksytty yhdistyksen vuoden 2023 vuosikokouksessa 20.2.2023

Hallinto ja kokoukset

Jouni Luukkainen oli yhdistyksen puheenjohtaja ja taloudenhoitaja, Kimmo Sundström varapuheenjohtaja sekä Jari Hakkarainen hallituksen jäsen ja sihteeri. Hannu Töyri oli toiminnantarkastaja ja Kalevi Korppi varatoiminnantarkastaja. Sundström oli jäsenrekisterinhoitaja ja juhlapuhujayhdyshenkilö. Hakkarainen hoiti Vapaa Ajatteliija -lehden jäsenetutilaukset.

Yhdistyksen vuoden 2022 vuosikokous pidettiin 19.1. jalkakäytävällä Kirstinkadun ja Josafatinkadun risteyksessä. Hallituksen kokouksia oli kolme (1.1. sähköpostitse, 7.1. sähköpostitse ja puhelimitse, 19.1.). Jäsenkirjeitä lähetettiin kaksi (7.1., 19.1.).

Jäsenistö

Vuoden lopussa A- eli aktiivijäseniä oli 4 (4) ja K- eli kannattajajäseniä 7 (7) eli yhteensä 11 (11); suluissa vuotta aiemmat luvut. Hiukan epävarmojen jäsentietojen mukaan toimintavuosina 1999–2022 yhdistykseen oli liittynyt 172 jäsentä, joista 5 oli kuollut, 62 eronnut ja 94 erotettu.

Kotisivu ja yhteystiedot

Yhdistyksen kotisivua www.ateistit.fi hoitaneen FM Janne Vainion valitettavasti kuoltua 25.4.2021 kotisivu oli vailla verkottajaa. Kuitenkin Luukkainen jatkoi uutisten kirjoittamista kuten ennenkin, ja Sundström vähemmän motivoituneena. Luukkainen koodasi alustavasti vajaalla HTML 4 -taidollaan kirjoitukset julkaistavaksi. Luukkainen osallistui syksyllä Helsingin työväenopiston verkkokurssille *Verkkojulkaisun perusteet: HTML5 ja CSS*. Luukkainen valmisteli kotisivun avaamista uudelleen mutta vastaisuudessa HTML5:llä toimitettuina, kuitenkin ulkonäöltään mahdollisimman paljon olemassaolevan kaltaisena. Tarkoitus on, että Luukkainen on verkottaja ja että myös Sundström koodaa itse uutisensa. Sivut ovat tunnettuja Vapaaajattelijain liittoa koskevista kriittisistä kannoistaan, uutisistaan ja artikkeleistaan.

Yhdistyksellä on oma sähköpostiosoitteensa ateistit@ateistit.fi.

Yhdistyksellä oli sähköisessä palvelussa seuraavat yhteystiedot: Pääkaupunkiseudun ateistit ry (puheenjohtajan puhelinnumero, yhdistyksen posti-, sähköposti- ja verkko-osoitteet).

Julkaisutoimintaa

Luukkaisella oli vuodelta 2021 julkaistuina 4 ja julkaistavaksi valmisteltuina 18 eli yhteensä 22 kirjoitusta sekä vuodelta 2022 julkaistuvaksi valmisteltuina 10 kirjoitusta yhdistyksen kotisivujen osastossa Uutiset ja artikkelit. Sundströmillä taas oli vuodelta 2021 julkaistuina 10 ja julkaistavaksi valmisteltuina 13 eli yhteensä 23 kirjoitusta sekä vuodelta 2022 julkaistuvaksi valmisteltuina 2 kirjoitusta. Sundströmillä näitä kirjoituksia vuosina 2000–2022 on yhteensä 1042. Molemmat kirjoittivat kommentteja tiedotusvälineiden verkkosivuille.

Puheenjohtaja Jouni Luukkaisen pyrkimykset vaikuttaa uskonnonvapauslainsäädäntöön ja sen käytäntöihin päättäjissä ja viranomaisissa

Kohdat a) ja b) ovat pitkäköjä, sillä niissä selostetaan aiemmilta vuosilta periytyviä, vielä kesken olevia asioita.

a) Aikuisten perusopetus: Tilanne parantui ja huonontui vuonna 2022

a1) Yhdistyksen lakiesitys vuonna 2017. Perusopetuslain (628/1998) 1 §:n 3 momentin mukaan aikuisten perusopetuksesta säädetään 46 §:ssä. Tämän pykälän alussa taas luetellaan ne muut saman lain säännökset, joita tähän opetukseen sovelletaan. Pykälää on muutettu vain kolme kertaa. Vuoden 2018 alussa tämän opetuksen rakenne uusittiin maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden suuresti kasvaneen perusopetuksen tarpeen tähden. Tällöin luettelosta vain poistettiin viittaus opetuksen sisällöstä säätäneeseen pykälään, ja nimi muiden kuin oppivelvollisten perusopetus muutettiin oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksiksi. Oppivelvollisuuslain tultua voimaan 1.8.2021 nimeksi muutettiin aikuisten perusopetus luetteloon puuttumatta. Kolmannen kerran pykälää muutettiin 1.8.2022 voimaan tulleella lailla, jolla luetteloa täydennettiin pieniltä osin; tästä tarkemmin alempana. Muutoin 46 §:n sovellettavien säännösten luettelo on alkuperäisessä 24 vuotta vanhassa asussaan, vaikka perusopetuslakiin on tehty monia muutoksia ja lisäyksiä, jolloin on tietysti epäselvää, mitä niistä tulisi soveltaa aikuisten perusopetukseen vai saako niistä soveltaa yhtäkään.

Luukkainen teki 7.4.2017 yhdistyksemme nimissä opetus- ja kulttuuriministeriölle esityksen perusopetuslain 46 §:n sovellettavien säännösten luettelon muuttamisesta **pykälän yksikäsitteisen sovellettavuuden, yhdenvertaisuuden ja uskonnonvapauden tähden** (ja täydensi esitystä 16.4., 24.4. ja 18.8.2017; 19.1. ja 24.1.2018; 9.3., 22.5. ja 26.6.2020; 29.9.2021; 5.10.2022). Asian (VN/5507/2020) vastuuvälittäjänä ministeriössä on hallitussihteeri Kirsi Lamberg.

Esityksemme ehdotti yksityiskohtaisesti perustellen, miten luettelo tulisi saattaa ajan tasalle ja siis yksikäsitteisesti sovellettavaksi. Tämä uudistus olisi täten vain tekninen.

Mutta esityksemme pyrkii myös sisällölliseen uudistukseen. Esitimme, että alaikäinen aikuisten perusopetuksen opiskelija käyttää itse puhe- ja päätösvaltaa opinnoistaan huoltajansa sijasta toisin kuin nykyään ja toisin kuin on laita esityksen tekohetkellä tarkoitettussa oppivelvollisten perusopetuksessa. Sama itsenäinen päätösvalta on jo opiskelijoilla lukiokoulutuksessa ja ammatillisessa koulutuksessa, vaikka niissä opiskelijat yleensä aloittavat opiskelunsa vuotta nuorempina. Tämän esityksemme yhdenvertaisuustavoitteen (ja -menetelmän) perustelu vaati kaikkia kolmea koulutusmuotoa koskevan lainsäädännön ja niille esitettyjen perusteluiden läpikäynnin.

Erityisesti esityksemme tähtää siihen, että alaikäinen opiskelija saisi äskeisen nojalla uskonnollisen asemansa puitteissa itse valita katsomusaineensa (siis yhden pakollisen kurssin uskontoa/elämänkatsomustietoa). Sitenhän on asianlaita lukiossa.

Myös esityksemme sisällölliset tavoitteet ovat toteutettavissa 46 §:n luettelon yhteydessä.

Vastauksessaan 14.7.2017 ministeriö torjui yhdistyksemme esityksen.

Luukkainen yritti edistää lakiesitystämme asiaan liittyvin kanteluin eduskunnan oikeusasiamiehelle niin, että ministeriö joutuisi tarttumaan ainakin teknisin perustein 46 §:ään, ja ainakin aluksi onnistuikin siinä. Ks. a2) alla.

a2) Luukkaisen kantelut vuonna 2017 eduskunnan oikeusasiamiehelle aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista.

Luukkainen kanteli samoin 7.4.2017 eduskunnan oikeusasiamiehelle Opetushallitukseen kohdistuen aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteista. Perusopetuslain 46 §:n sovellettavien säännösten luettelon päivittämättömyys oli johtanut Luukkaisen huomaamiin ongelmiin sekä Opetushallituksen 4.5.2015 antamassa, 1.8.2016 käyttöön otetussa perusteasiakirjassa että Opetushallituksen 6.2.2017 julkaisemassa uuden perusteasiakirjan luonnoksessa, josta yhdistyksemme lausui Opetushallituksen verkkokyselyssä. Ongelmien selvittämiseksi luettelo olisi paras päivittää, ja sitä varten lakiesityksemme (ks. yllä) oli kantelun liitteenä.

Ongelmat säilyivät Opetushallituksen 12.6.2017 antamassa, 1.1.2018 käyttöön otetussa perusteasiakirjassa. Mutta oikea korjaus olisi päivittää 46 § Opetushallituksen esittämän vallitsevan tulkinnan mukaiseksi.

Lopulta monivaiheisen kantelutoiminnan jälkeen apulaisoikeusasiamies Jussi Pajuoja siirsi 25.9.2017 kantelun opetus- ja kulttuuriministeriön käsiteltäväksi. Ministeriön oli ilmoitettava päätöksestään tai muista toimenpiteistään

asiassa oikeusasiamiehen kansliaan 29.12.2017 mennessä.

Ministeriö antoi 14.12.2017 vastauksen, jossa se toisti yhdistyksemme lakiesityksestä 14.7.2017 antamastaan vastauksesta, että lausuntokierroksella [syksyllä 2016] hallituksen esityksestä 46 §:n muuttamisesta kantelijan esittämiä tulkintaongelmia ei ollut noussut esille. Lisäksi ministeriö esitti arvelun, että 46 §:n tulkinta ja käytänteet olivat oppilaitoksissa ilmeisesti muotoutuneet siten tarkoituksenmukaisiksi, ettei käytännössä kantelussa viitattuja ongelmia ollut havaittu. Onneksi ministeriö itse käytännössä myönsi 46 §:n päivittämättömyyden aiheuttamat tulkintaongelmat, sillä se kertoi tarkistavansa vuoden 2018 alussa voimaan tulevan 46 §:n säännöksen lakiviittaukset [eli siis 46 §:n sovellettavien säännösten luettelon]. Vastaus päättyy seuraavasti: *Tarpeenmukaiset säännösmuutosesitykset on tarkoitus antaa vuoden 2018 aikana ja opetussuunnitelman perusteita päivitetään säännösmuutosten mukaisesti.*

Mutta mitään luvatuista säännösmuutosesityksistä ei ole kuulunut. Siksi Luukkainen on jatkanut toimintaansa. Tätä toimintaa on selvitetty vuosien 2018–2020 osalta yhdistyksen toimintakertomuksessa vuodelta 2020, vuoden 2021 osalta yhdistyksen toimintakertomuksessa vuodelta 2021 ja vuoden 2022 osalta alla jaksossa a4). [Vuosina 2017–2022 yhteensä 48 asiakirjaa (229 sivua). Lisäksi mielipidekirjoitus (*Opettaja* 12/2017) sekä lukuisa joukko sähköpostiviestejä.]

Opetushallituksen ratkaisut ennen vuotta 2022 menivät oikeaan suuntaan. Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet puhuvat jo nyt varovaisesti yhteistyöstä huoltajien kanssa, hylkäävät kasvatuskeskustelut sekä vaikenavat huoltajan vallasta mahdollisessa opetuskielen ja äidinkielenä opetetavan kielen valinnassa. Kanteluissa jäi huomaamatta perusteiden ansiokas omavaltaisuus luvussa oppimisen ja opiskelun tuesta (lakiesityksen täydennys 29.9.2021). Lisäksi, kuten lakiesityksemme täydennykset tammi-kuussa 2018 palauttivat mieleen, Opetushallituksen asiakirja *Ohje perusopetuksen uskonnon ja elämänkatsomustiedon sekä esiopetuksen katsomuskasvatuksen järjestämisestä sekä uskonnollisista tilaisuuksista esi- ja perusopetuksessa* (12.1.2018; jo edelliset versiot 16.9.2014 sekä 11.5.2016) sisälsi johdannossaan seuraavan esitystämme tukevan seikan: ”Oppivelvollisuusiän ylittäneiden perusopetuksessa huoltajan sijasta valinnoista päättää eräin jäljempänä mainituin poikkeuksin kuitenkin oppilas itse.” (Tuollaisia poikkeuksia ei ollut.) Kyseiset valinnat koskevat uskonnon ja elämänkatsomustiedon opetusta, oppilaitoksen juhlista poistumista uskonnollisten osien ajaksi tai niistä kokonaan pois jäämistä sekä uskonnollisiin tilaisuuksiin ja toimituksiin osallistumista tai osallistumattomuutta ja samalla mahdollisiin vaihtoehtoihin tilaisuuksiin osallistumista. Mutta vailla lain turvaa tämä esityksem-

me päätavoite jäi uhatuksi, kuten vuonna 2021 nähtiin Opetushallituksen uusien ohjeiden luonnoksista, joissa ei ollut äsken lainattua virkettä. Uhka toteutuikin Opetushallituksen uusissa ohjeissa vuonna 2022, kuten kerrotaan seuraavassa.

a3) Opetushallituksen ohjeet 2022. Opetushallitus antoi 19.9.2022 uudet ohjeensa katsomuskasvatuksen järjestämisestä esiopetuksessa, uskonnon ja elämänskatsomustiedon opetuksen järjestämisestä perusopetuksessa ja lukiossa sekä yhteisistä juhlista ja uskonnollisista tilaisuuksista esi- ja perusopetuksessa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa. Varhaiskasvatusta koskevat ohjeet kerrottiin annettavan myöhemmin.

Opetushallituksen edellisistä ohjeista sekä ohjeiden luonnoksista yhdistyksemme antamasta lausunnosta huolimatta perusopetusta koskevan ohjeen johdantolukuun ei palautettu seuraavaa (täsmennettyä) lausetta: ”Aikuisten perusopetuksessa huoltajan sijasta valinnoista päättää kuitenkin opiskelija itse.”

Yhteistyötä huoltajan kanssa koskevassa luvussa 5 kerrotaan, että eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen ratkaisun EOAK/1609/2019 mukaan perus- ja ihmisoikeussäädökset turvaavat myös lapsille uskonnonvapauden, joka tulee huomioida lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Tähän nojaten ohjeessa sanotaan, että jos huoltaja ei tee ilmoitusta [, osallistuuko oppilas uskonnollisiin tilaisuuksiin ja toimituksiin vai niille vaihtoehtoiseen toimintaan], koulun tulee kuulla oppilaan mielipidettä ja toimia sen mukaisesti. Tämän perään tulee seuraava teksti:

”Viisitoista vuotta täyttäneellä alaikäisellä oppilaalla ja hänen huoltajallaan tai muulla laillisella edustajallaan on kummallakin oikeus erikseen käyttää puhevaltaa. Jos oppilaan ja hänen huoltajansa näkemykset uskonnolliseen tilaisuuteen tai sille vaihtoehtoiseen ohjelmaan osallistumisesta poikkeavat toisistaan, koulu päättää oppilaan etu huomioon ottaen, kumman näkemyksen mukaan toimitaan.”

Tämän tekstin ensimmäinen virke ei ole apulaisoikeusasiamiehen ratkaisusta, vaan se on selvästi muotoiltu hallintolain (434/2003) 14 §:n 3 momentista. Toisaalta perusopetuslain 46 §:n 1 momentin sovellettavien saman lain säännösten luettelosta suljettiin jo alunperin pois 3 §:n 3 momentti, jonka mukaan opetuksessa tulee olla yhteistyössä kotien kanssa; silloin aikuisten perusopetuksessa yksin opiskelijan näkemyksen tulisi ratkaista. Kylläkin lakiesityksemme mukaan koko 3 § tulisi sisällyttää 46 §:n 1 momentin luetteloon mutta silti opiskelijan päätösvaltaa viemättä.

**a4) Yhdistyksen lausunnot vuonna 2022 perusopetuslain muutok-
sista.** Perusopetuslain muutoksia on aina punnittava myös aikuisten perus-
opetuksen kannalta, ja tällöin on aina huomautettava 46 §:n luettelon päi-
vittämisen tarpeesta.

a4.1) Turvallisuus, kuri ja lapsen etu. Yhdistyksemme oli lausunut
21.9.2021 eduskunnan sivistysvaliokunnalle asiasta annetusta hallituksen esi-
tyksestä HE 127/2021 vp. Valiokunnan mietintö 10.2. sivuutti erityisesti
huomautuksemme, että aikuisten perusopetuksesta säättävän perusopetuslain
46 §:n 1 momentin luetteloon tähän opetukseen sovellettavista muista saman
lain säännöksistä ei lisätty uutta 3 a §:ää lapsen edun ensisijaisuudesta eikä
selitetty, miten 3 a §:n tulisi kuitenkin koskea myös aikuisten perusopetusta.
Mietintö otti huomioon kaksi huomautustamme lakitekstien virheistä, ja kol-
mannenkin virheen Luukkainen sai korjattua eduskunnan vastaukseen. Edus-
kunnan vastauksen tasavallan presidentille esitteli hallitusneuvos Sami Aal-
to opetus- ja kulttuuriministeriöstä jättämättä mitään eriävää mielipidettä.
Pidän häntä yhdessä asian toisen valmistelijan, hallitusneuvos Kirsi Lamber-
gin kanssa vikapäänä tähän YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen ohittamiseen
kyseisessä 1.8.2022 voimaan tulleessa perusopetuslain muutoksessa.

a4.2) Lukuvuoden 2022–23 poikkeukselliset opetusjärjestelyt. Ope-
tus- ja kulttuuriministeriö järjesti lausuntokierroksen luonnoksesta hallituk-
sen esitykseksi, jolla perusopetuslakiin lisättäisiin koronaepidemian tähden
ajaksi 1.8.2022–31.7.2023 uusi 20 a § *Poikkeukselliset opetusjärjestelyt* ku-
ten oli lisätty 1.8.2020–31.7.2022 kolmessa jaksossa. Luukkainen antoi 27.3.
yhdistyksen puolesta asiasta lausunnon. Luonnoksessa 20 a §:n 4 momentin
säännöskohtaisissa perusteluissa sanottiin: ”Ehdotettu sääntely ei koskisi pe-
rusopetuslain 46 §:n mukaista oppivelvollisuusiän ylittäneiden [luettava: ai-
kuisten] perusopetusta, jossa opetuksessa voidaan siirtyä etäopetukseen voi-
massaolevan lain 46 §:n 9 momentin mukaisesti.” Lausuntomme huomautti,
että kyseessä on siis vain aie sulkea 20 a § pois aikuisten perusopetuksesta,
että aie on aiheellinen ja että aie pitää siksi myös toteuttaa. Siihen ei kui-
tenkaan riittäisi 20 a §:n pois jättäminen 46 §:n sovellettavien säännösten
luettelosta, koska luettelo on muutoin päivittämätön. Luonnos ei edennyt
THL:n lausunnon 8.4. pidettyä poikkeuksellisten opetusjärjestelyjen jatka-
mista perusteettomana.

a4.3) Lasten perusopetus 17-vuotiaille. Yhdistyksemme antoi 2.2. lausun-
non opetus- ja kulttuuriministeriölle luonnoksesta hallituksen esitykseksi edus-
kunnalle laiksi oppivelvollisuuslain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi.
Esitys liittyi oppivelvollisuuden laajentamisen toimeenpanon yhteydessä ha-
vaittuihin lainsäädännön tarkennustarpeisiin. Yhdistystämme kiinnostavas-
ti esityksessä esitettiin, aikuisten perusopetusta sivuten, laajennettavaksi 17

vuotta täyttäneiden oppivelvollisten mahdollisuuksia suorittaa oppivelvollisuutta lasten perusopetuksessa. Myös aikuisten perusopetuksesta säätävää perusopetuslain 46 §:ää esitettiin muutettavaksi; nyt kolmatta kertaa.

Lausuntojen yhteenvedon lukuun 17-vuotiaiden asema on lausunnostamme poimittu yksi kappale seuraavasti:

”Pääkaupunkiseudun ateistit ry:n mukaan eduskunnan käsiteltävänä olevassa hallituksen esityksessä (HE 127/2021 vp) perusopetuslakiin lisättäväksi ehdotettua 3 a §:ää Lapsen edun ensisijaisuus ei ehdoteta lisättäväksi aikuisten perusopetuksesta säätävän 46 §:n alun luetteloon muista tähän opetukseen sovellettavista tämän lain säännöksistä.”

Hankkeen vastuuhenkilö ja esittelijä oli hallitusneuvos Piritta Sirvio, jota oli kiittäminen tästä huomiosta, joka ei kuitenkaan ole johtanut mihinkään.

Asiasta annettiin 21.4. hallituksen esitys (HE 54/2022 vp), josta yhdistyksemme antoi 26.4. lausunnon eduskunnan sivistysvaliokunnalle. Ministeriö antoi 23.5. vastineen valiokunnalle annettujen asiantuntijalausuntojen johdosta. Aikuisten perusopetuksen sääntelyn epätasällisyydestä oli huomautettu vain yhdistyksemme lausunnossa. Vastineessa tästä todettiin seuraavaa:

”Pääkaupunkiseudun ateistit toteavat lausunnossaan, että ehdotetun perusopetuslain 46 a §:n otsikko sekä johdantokappaleen sanat tarkoittaisivat, että 46 a § olisi lisättävä 46 §:n (1 momentin) luetteloon. Opetus- ja kulttuuriministeriön näkemyksen mukaan ehdotettua 46 a §:ää ei ole tarpeen lisätä 46 §:n 1 momentin luetteloon, jossa säädetään aikuisten perusopetuksessa sovellettavista pykälistä, koska jo 46 a §:n sanamuodosta käy ilmi, että sitä sovelletaan aikuisten perusopetuksessa. Sen sijaan ministeriö pitää aiheellisena lausunnossa esitettyä huomiota siitä, että voimassa olevan 46 §:n 1 momentin viittaus 40–44 pykäliin ei pidä sisällään 42 a–42 e §:iä, vaikka myös näitä säännöksiä on tarkoitettu sovellettavaksi ja on käytännössä sovellettu aikuisten perusopetukseen. Ministeriö katsoo, että 46 §:n 1 momentin viittaus 40–44 §:n osalta olisi lakiteknisen virheen vuoksi tarkennettava muotoon 40–42, 42 a–42 d, 43 ja 44 §:ssä. Perusopetuslain 42 e § on kumottu lailla 163/2022, joka tulee voimaan 1.8.2022.”

(Uusi 46 a § säätää oppilaan ja opiskelijan eronneeksi katsomisesta; jälkimmäistä koskevat säännökset siirrettiin siihen 46 §:n 8 momentista muutettuina, ja 42 §:ään tehtiin tätä siirtoa vastaava muutos. Alunperin 42 § oli

säättänyt muutoksenhausta mutta vuoden 2016 alusta oikaisuvaatimuksesta, jolloin taas uudet 42 a–42 f §:t säätivät muutoksenhausta; 42 f § kävisi tarpeelliseksi aikuisten perusopetuksessa, jos sitä järjestettäisiin ulkomailla.) Valiokunnan mietintö (SiVM 7/2022 vp) valmistui 17.6., ja sen yksityiskohteisissa perusteluissa tämä vastineen kohta oli otettu varteen seuraavasti:

”**46 §. Aikuisten perusopetus.** Valiokunta ehdottaa pykälän 1 momenttiin pykäläviittauksia koskevaa teknistä täsmennystä, ja tämän johdosta myös lain johtolausetta ehdotetaan täydennettäväksi.”

Mietinnössä nämä muutokset lakiehdotuksen teksteihin on sitten tehty valiokunnan päätösehdotuksessa. Lait tulivat voimaan 1.8.2022.

Tämänkin hallituksen esityksen yhteydessä jätettiin kertomatta, että 46 §:n 1 momentin luettelo vaatii kokonaispäivityksen. Mutta varmistui kuitenkin siis, että päivitys olisi toteutettavissa pykäläviittausten teknisin täsmennyksin lisättynä yhdenvertaisuusvaatimuksella lukio- ja ammatilliseen koulutukseen verrattuna opiskelijan päätösvallan osalta.

b) Uskonnon ja elämäkatsomustiedon keskinäinen valinnaisuus 18 vuotta täyttäneille lukion opiskelijoille

b1) Lainsäädännön yllättävä tilanne. Niin 1.1.1999 voimaan tulleen edellisen lukiolain kuin 1.8.2019 voimaan tulleen nykyisen lukiolain uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetuksesta säätävän pykälän viimeisen momentin mukaan opiskelijalle, *joka aloittaa lukiokoulutuksen 18 vuotta täytettyään*, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäkatsomustietoa. Sananmukaisesti otettuna tässä kursivoitu ehto olisi ankara, sallimatta päivänkään lukio-opintoja alle 18-vuotiaana. Mutta yhtäpitävästi 1.1.1999 – 31.7.2019 voimassa olleen lukioasetuksen 31.12.2017 saakka voimassa olleen opintojen aloittamisajankohdan määritelmän antaneen 15 §:n 2 momentin mukaan myös sellaisen opiskelijan katsottiin aloittaneen opintonsa vasta 18 vuotta täytettyään, joka tosiasiallisesti oli aloittanut ne alle 18-vuotiaana mutta joka saman tai toisen koulutuksen järjestäjän opetuksessa jatkoi niitä 18 vuotta täytettyään, kunhan näistä opinnoista oli kulunut vähintään vuosi. Nyt kuitenkin tämä lieventävä säännös kumottiin 1.1.2018 voimaan tullen valtioneuvoston yleisistunnon 26.1.2017 tekemällä lukioasetuksen muutoksella, mutta kyseessä oli ilmeinen erehdys. Muutos tehtiin perusteluna se, että erään 1.1.2017 voimaan tulleen lukiolain muutoksen tähden määritelmää ei enää siinä kohtaa lukiolakia tarvittu eikä tarvittu eräessä toisessakaan, lukiokoulutuksen rahoitusta koskevassa laissa 1.1.2018 alkaen (molempien muutosten taustana oli hallituksen esitys HE 206/2016 vp; tästä alempana),

mutta tällöin ei huomattu, että toisaalla, uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetuksen osalta, sitä olisi kuitenkin edelleenkin tarvittu.

Erehdyksen yhtenä korjauksena olisi paluu vanhaan käytäntöön, mutta perustuslain 80 §:n nojalla se vaatisi opintojen aloittamisajankohdan määritelmän nostamisen asetuksen tasolta lain tasolle, yllä kursivoidun tekstin tilalle. Mutta tällöin määritelmä olisi perusteltava, mitä ei tehty lukioasetusta säädettäessä ja mikä nyt tuntuisikin vaikealta. Vuodet 1994–1998 aikuislukiossa, kuten myös aikuisten perusopetuksessa, kaikille opiskelijoille, myös alle 18-vuotiaille, uskonto ja elämäkatsomustieto olivat keskenään valinnaisia, mutta lukiolaisilla alle 18-vuotiailta tämä vapaus vietiin ja 18 vuotta täyttäneiltäkin opiskelijoilta ehtoa ankaroitettiin pelkästä ikäehdosta; aikuisten perusopetuksessa ehdoksi säädettiin pelkkä 18 vuoden iän täyttäminen. Lakeihin otettiin kuitenkin aiemmin opintonsa aloittaneita koskeva siirtymäsäännös. (On myönnettävä, että eduskunta voisi palauttaa lukiolakiin vanhan käytännön vaadittavana perusteluna vaikkapa ”yhteiskunnalliset syyt”. Yhdistyksellemme taas käypä yhteiskunnallinen syy, vaikka se jäisi lausumatta, olisi ”uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomien opiskelijoiden suojeleminen”, nimittäin elämäkatsomustiedon olemassaolon suojeleminen muussa tapauksessa uhkaavalta uskontotiedolta, mikä on yhdistyksemme vähimmäisvaatimus.)

Korjauksena voisi olla myös sananmukaisen tulkinnan omaksuminen, mutta sekin vaatisi hallituksen esityksen aiemmin opintonsa aloittaneita koskevasta siirtymäsäännöksestä ja ankaran tulkinnan tähdentämisen ja perustelut sille — taas mahdollisia tehtäviä.

Kolmas, yksinkertainen ja perustelluin korjaustapa olisi ehdon lukiokoulutuksen 18 vuotta täytettyään aloittamisesta korvaaminen ehdolla 18 vuoden iän täyttämistä. Tähän johduttaisiin huomaamalla, että vaatimuksella opintojen vähintään vuoden ajan keskeytyneenä olemisesta haluttiin tietysti pitää opiskelijat mahdollisimman pitkään uskonnonopetuksessa, ja nyt tämä vaatimus on poistunut, olkoonkin, että pelkän huolimattomuuden tähden.

Itse asiassa ankara sananmukainen tulkinta ja täysi valinnanvapaus ovat keskenään symmetrisiä vaihtoehtoja lukioasetuksen muutoksen jälkeen, ja perusoikeusmyönteisyys opiskelijaa kohtaan asettaa jälkimmäisen vaihtoehdon etusijalle. Sen voi siis ajatella olevan vallitseva laintulkinta, ja se on ainakin perusteltavin laintulkinta.

b2) Luukkaisen yritykset lukiolain korjaamiseksi. Ei ole selvää, että yhdistyksemme kannattaisi toimia niin, että 18 vuotta täyttänyt valtionkirkkoon kuuluva lukion opiskelija, jolle kirkon jäsenyys on siis vapaaehtoinen, saisi valita elämäkatsomustiedon uskonnon sijaan. Sellainenhan voisi yllyttää kaikille pakollisen uskontotiedon ajajia. Mutta kyseessä olisi toisaalta

perusteltavin lainsäädännön tulkinta, ja lukiolaki olisi joka tapauksessa täsmennettävä. Kyseessä olisi teknislautontoinen muutos, joka ei välttämättä edes kovin suurta opiskelijajoukkoa koskisi. Siksi Luukkainen tarttui toimeen.

Opetus- ja kulttuuriministeriön tietoon asia oli mennyt jo kohdassa a1) tarkastellussa lakiesityksessämme, mutta ehkä se jäi siellä huomaamatta.

Luukkainen yritti keväällä 2018 uutta lukiolakia säädettäessä vaikuttaa asiasa yhdistyksen lausunnoilla hallituksen esityksen luonnoksesta ja itse hallituksen esityksestä (HE 41/2018 vp), mutta turhaan.

Luukkainen teki heti sivistysvaliokunnan mietinnön ilmestymisen päivänä 1.6.2018 oikeuskanslerille kantelun lukioasetuksen 15 §:n 2 momentin kumoamisen esittelystä valtioneuvoston yleisistunnossa 26.1.2017 tavoitteenaan saada virallinen, rehellinen myöntö sille, että se oli tehty virheellisin perustein. Toisena tavoitteenaan hänellä oli sitten saada virhe korjatuksi eli lukiolain säännös uskonnon ja elämäkatsomustiedon osittaisesta valinnaisuudesta täsmennetyksi viimeistään uudessa lukiolaissa, mutta jo tuolloin voimassa olleessakin lukiolaissa, mieluummin juuri yllä kuvatulla perustelluimmalla eli täyden valinnanvapauden antavalla tavalla. Mutta oikeuskanslerin 22.8.2018 antaman vastauksen mukaan asiassa ei muka ollut tullut esille sellaista seikkaa, johon oikeuskanslerilla olisi oikeudellinen peruste puuttua, joten kantelu ei ollut johtanut toimenpiteisiin. Edes selvitys- ja lausuntopyyntöä opetus- ja kulttuuriministeriölle (tai tuossa vaiheessa vielä esittelijänä toimineelle ministeriön virkamiehelle) ei ollut tehty.

Luukkainen kanteli oikeuskanslerille kaikkiaan neljästi, mutta turhaan. Eri-tyisesti kolmannen kerran Luukkainen kanteli 31.10.2018 valtioneuvoston asetusten 45–46/2017 esittelystä 26.1.2017 huomattuaan, että esittelystä oli virheellisesti unohdettu ottaa huomioon myös 1.1.2017 voimaan tullut lukiolain siirtymäsäännös taito- ja taideaineiden sekä terveystiedon opetuksen pakollisuudesta vuoden 2016 loppuun mennessä alle 18-vuotiaana opiskelunsa aloitaneille opiskelijoille (nimittäin myös aikuisille säädetyn oppimäärän mukaan opiskeltaessa, jolloin ne ovat muutoin vapaaehtoisia 1.1.2017 alkaen hallituksen esityksen 206/2016 vp tavoitteen mukaisesti). Neljänteen kanteluun tuli oikeuskanslerinviraston vastaus 16.12.2020. Kaikki vastaukset oli esitelty vanhempi oikeuskanslerinsihteerin Minna Ruuskanen. Yllä mainittu siirtymäsäännös oli voimassa 31.7.2021 asti.

b3) Lupaus ongelman kirjaamisesta. Ongelma luvattiin kertoa kohdassa c2) mainitussa selvityksessä.

b4) Opetushallituksen ohjeet 2022. Yhdistyksemme lausunto (sen lukiota koskevine kaksine täydennyksineen) vuonna 2021 Opetushallituksen ohjeiden luonnoksista vaati ohjeistettavaksi, että lukiokoulutuksessa opiskelijalle,

joka on täyttänyt 18 vuotta, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäkatsomustietoa; ks. b1). Uuden ohjeen, ks. a3), mukaan:

”Opiskelijalle, joka aloittaa lukiokoulutuksen 18 vuotta täytettyään, opetetaan hänen valintansa mukaisesti joko uskontoa tai elämäkatsomustietoa. Koulutuksen järjestäjän harkintavaltaan kuuluu, missä tapauksessa opiskelijan katsotaan aloittavan lukio-opinnot ja missä tapauksessa kyse on tosiasiallisesti lukio-opintojen jatkamisesta.”

Edellinen virke on lukiolaista. Jälkimmäistä virkettä ei vielä ohjeen luonnoksessa ollut. Ohje on kuitenkin ankarampi kuin jopa lukiolaki yhdessä lukioasetuksen kanssa oli vuodet 1999–2017, koska silloin valintaoikeus oli myös opiskelijalla, joka 18 vuotta täytettyään *jatko*i saman tai muun koulutuksen järjestäjän opetuksessa alle 18-vuotiaana (tosiasiallisesti) aloittamiaan lukio-opintoja niiden vähintään vuoden pituisen keskeytyneenä olemisen jälkeen. Siten valintaoikeus oli opiskelijalla, joka ulkomaisen vaihto-oppilasvuotensa aikana täytti 18 vuotta ja palasi aiempaan nuorisolukioonsa opintojaan jatkamaan. Perustuslain 80 § vaatisi kuitenkin kyseisen opiskelijan oikeuksien perusteiden vähentämisen tehtäväksi itse lukiolain muutoksella, ei Opetushallituksen ohjein.

c) Yhdistyksen lausunnot. Yhdistys antoi vain yllä kohdassa a4) mainitut lausunnot. Seuraavassa tarkastellaan kahta asiaa, joissa yhdistys antoi lausunnon vuonna 2021.

c1) Opetushallituksen ohjeet 2022. Näitä ohjeita on tarkasteltu kohdissa a3) ja b4) yllä. Ilahduttavasti kaikki kieltä koskevat huomautuksemme oli yhtä lukuunottamatta (vihdoin) otettu huomioon. Mutta moni arvostelemamme seikka jäi ennalleen tai jopa paheni. Ohjeissa ei otettu varteen lausuntomme huomautusta, että uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetus koskevat huoltajan ratkaisut on huoltajien tehtävä yhdessä korkeimman hallinto-oikeuden vuosikirjapäätöksen KHO:2004:99 perusteella, vaan kuten jo luonnoksen, niin myös ohjeen mukaan koulu voisi vaatia erimielisiä huoltajia sopimaan asiasta keskenään.

c2) Katsomusaineselvitys 2022. Opetus- ja kulttuuriministeriön toimeksiannosta 19.8.2021 dosentti, yliopistonlehtori Eero Salmenkivi ja lehtori Vesa Åhs toteuttivat selvityksen katsomusaineiden (uskonnon ja elämäkatsomustiedon) opetuksen uudistamisesta. Sen tuli koskea perusopetusta ja lukiokoulutusta mutta huomioida myös vaikutukset ammatilliseen koulutukseen. Heidän tuli luovuttaa esityksensä viimeistään 28.2.2022, mutta *Selvitys katsomusaineiden opetuksen nykytilasta ja uudistamistarpeista* (Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2022:13) ilmestyi vasta 21.4.2022.

Yhdistyksemme kuulemisessa ja vastauksissamme syksyllä 2021 puhuimme itsenäisen, sekulaarin elämäkatsomustiedon opetuksen puolesta. Lausuntomme liitteenä olleissa kommentteissamme 6.9.2021 kyselyluonnoksesta esitimme sen lainsäädännön otteista koostuvaan liitteeseen 1 lisättäväksi perusopetuslain 46 §:n 1 momentin sovellettavien säännösten luettelosta 13 §:n sisältävän otteen sekä lukiolain 16 §:n 7 momentista tähdennyksen, että sen ainoa perusteltavissa oleva tulkinta on ”joka on täyttänyt 18 vuotta”. Jälkimmäistä perustelimme sillä, että lukioasetuksesta kumottiin vahingossa vuoden 2018 alusta lähtien opintojen aloittamisajankohdan määritelmä ja että perustuslain (80 §:n) nojalla itse lukiolakia olisi siksi täsmennettävä, mitä yhdistyksemme tuloksetta vaati uutta lukiolakia säädettäessä. Edellisen osalta huomautimme, että yhdistyksemme esitti 7.4.2017 opetus- ja kulttuuriministeriölle 46 §:n luetteloon lisättäväksi viittauksen 13 §:ään, että jokaisen siinä tarkoitetun oppilaan huoltajan tahdonilmaisun tekee opiskelija (siis alaikäisenäkin). Huomautimme myös Luukkaisen kantelun Opetushallituksesta johtaneen ministeriön lupaukseen 13.12.2017 tarkistaa 46 §:n luettelo. Mutta olisi kannattanut sanoa selvästi, että lakiesityksemme mukaisesti tarkistuksen tavoitteena ja menetelmänä olisi oltava 46 §:n luettelon yhdenmukaisuus lukiolain ja ammatillisesta koulutuksesta annetun lain kanssa ja siis alaikäisten opiskelijoiden yhdenvertaisuus näissä kolmessa koulutuksessa.

Luukkainen sai 7.12.2020 lakiesitykseemme viittanneen viestin sen vastuuvalmistelijalta, että ministeriö tulee selvittämään katsomusaineiden opetuksen muutostarpeita kuluvana hallituskautena, että samassa yhteydessä on tarkoitus arvioida myös perusopetuslain 46 §:n muutostarpeita ja että asiassa voi olla yhteydessä tiettyihin erityisasiantuntijoihin. Mutta Luukkaisesta sellainen selvittäminen olisi ollut vain pyrkimystä uskontotietoon, eikä hän siksi halunnut ottaa yhteyttä. Viestistä lienee silti pääteltävissä, että aikuisten perusopetus olisi selvityksen erityisenä kohteena juuri yhdistyksemme toiminnan johdosta. Mutta 46 §:n luettelo olisi pikimmiten täsmennettävä tuollaisista selvityksistä riippumatta.

Jo selvitysraportin tiivistelmässä lukee:

Selvityksessä tehdään ehdotus aikuisten perusopetuksen (perusopetuslaki 46 §) uskonnon ja elämäkatsomustiedon opetuksen järjestämiseen liittyvistä muutostarpeista.

Selvityksen luvussa 4.3 *Aikuisten perusopetus – Perusopetuslaki 46 §* todetaan 13 §:n puhe huoltajan päätösvallasta, jota selvittäjät pitävät perusteettomana. He ehkä arvelevat, että opiskelijan päätösvalta voitaisiin silloin toteuttaa Opetushallituksen ohjeella ja että Opetushallituksella olisi siihen

oikeuskin: ”Selvityshenkilöt eivät halua arvioida, onko tämä epäjohtonmu-
kaisuus riittävä peruste lain muuttamiseen.” Joka tapauksessa virkkeeseen
liittyvässä alaviitteessä 16 yhdistystämme kiitetään kevään 2017 lakiesityk-
semme ottamisesta esiin yllä kerrotulla tavalla. Mutta 46 §:n luettelon päi-
vittämättömyyttä ei mainita.

Luvussa 4.3 todettiin myös ongelmana yhdenvertaisuuden puute täysi-ikäis-
ten osallistuessa aikuisten perusopetukseen ja lukiokoulutukseen. Lukiolain
osalta ei kuitenkaan mainittu 16 §:n 7 momentin epätasaisuutta, jonka
korjaamista pikimmiten yhdistyksemme on vaatinut. Ongelman kerrottiin
ratkeavan lisäämällä lukiossa katsomusaineiden valintaoikeutta.

Kimmo Sundströmin kirjoitussarja vaihtoehtoisista hautausmaista

Kimmo Sundström on vuosien mittaan julkaissut yhdistyksen kotisivun Uuti-
set ja artikkelit -osastossa vaihtoehtoisia hautausmaita koskevan artikkelisar-
jan. Toimintakertomus vuodelta 2020 sisältää hänen laatimansa tämän sar-
jan esittelyn. Esittelyssä kuvataan: i) tutkimuskohde, ii) lähteet, iii) matkat,
iv) sarja (toistaiseksi 98 artikkelia), v) vuosina 2007 ja 2012–2020 ilmesty-
neet hautausmaakirjoitukset, vi) vuosina 2007–2020 ilmestyneet kirjoitukset
vainajien hyvästelyhuoneista sairaaloissa (toistaiseksi 7 artikkelia).

Kimmo Sundströmin hanke ateistisen esinekultuurin eteen

Uusi toimintalohko on esinekulttuuri, joka on siirtynyt yhdistyksemme teh-
täväksi Kimmo Sundströmin johdolla. Yhdistyksemme kehittää, vuokraa ja
myy ateistiseen esinekulttuuriin lukeutuvia tuotteita. Tietoja ja valokuvia
näistä on yhdistyksen kotisivun osaston Palvelut ja avustukset alaosastossa
Hautapaikat ja myyntituotteet.

Tuotteisiin kuuluvat

- * tuhkauurnat;
- * hautakiviin tai uskonottomien hautausmaiden rakennuksiin ja rakenteisiin
kiinnitettävät liekkimaljat;
- * liekkimaljan esittävät puuvaakunat;
- * Noitaneito-patalaput;
- * uskonottomien hautajaiskukkakortit (2016);
- * uskonottomien (ajatuksellisesti) väliaikaiset (2018) ja pysyvät hautamuis-
tomerkit;
- * merkkitikut uskonottomien haudoille tai muihin tarkoituksiin (2018);
- * A-telineet esittelytoimintaa varten (2018). — Kun aamulla avaat ateisti-
kahvilasi tai -kirjakauppasi, kirjoita tähän liidulla päivän parhaat tarjoukset
ja aseta teline liikkeen edustalle :);
- * banderollikepit (2019);
- * puheenjohtajan nuijat (2019);

- * äänestysuurnat (2019);
- * mielenosoitustaulut (2020).

Valokuvia ja lisätietoja näistä on yhdistyksemme kotisivun Uutiset ja artikkelit -osaston artikkeleissa Ateistinen esinekulttuuri kehittyi (14.10.2018) ja Ateistien esinekulttuuriin A-teline (19.11.2018). Kaikki tuotteet kertovat uskonottomasta esine- ja tapakulttuurista. Tällaisia tuotteita ei toistaiseksi ole ollut markkinoilla laajemmin ja tehdasvalmisteisina, sillä kulttuurin muutos ja kasvu vie aikaa.

Juhlapuhujien tuki

Yhdistys tuki kulukorvausten muodossa Uskonottomat juhlapuhujat ry:n jäseniä, pääkaupunkiseudulla toimivia puhujia ja harkinnanvaraisesti muitakin, kuitenkin erityisesti aloittelevia puhujia (1.1.2020 alkaen enintään 140 euroa/puhetapahtuma ja enintään 1400 euroa kalenterivuodessa/puhuja).

Jäsenmaksut

Jäsenmaksut olivat A- eli aktiivijäseneksi hyväksytyiltä 33 euroa ja K- eli kannattajajäseneltä 35 euroa. Yhdistys tilasi jäsenmaksuun sisältyvänä Vapaa Ajattelija -lehden jäsenelle.

Talous

Yhdistyksen taloudellinen tilanne oli tasapainoinen. Tuloslaskelma vuodelta 2022 oli 504,06 euroa alijäämäinen. Tase 31.12.2022 oli 1379,75 euroa. Yhdistyksen talous perustuu jäsenmaksujen ohella lahjoituksiin.